

SUN'IY INTELLEKT RIVOJI SHAROITIDA DAVLAT XIZMATCHISINING KASBIY IDENTITETI, AXLOQIY KOMPETENSIYASI VA ALGORITMIK MAS'ULIYATI TRANSFORMATSIYASI

Maxkamov Axrorjon Adxamjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22246494>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sun'iy intellekt va raqamlashtirish jarayonlarining davlat xizmatchisi kasbiy identiteti, axloqiy kompetensiyasi hamda mas'uliyatining mazmuniga ta'siri ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamlashtirish, davlat xizmati, davlat xizmatchisi, kasbiy identitet, axloqiy kompetensiya, algoritmik mas'uliyat, raqamli kasbiy identitet, davlat boshqaruvi, algoritmik qaror, inson nazorati, refleksiv davlat xizmatchisi, ijtimoiy mas'uliyat, raqamli davlat.

Bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi davlat boshqaruvi tizimining tashkiliy va texnologik tuzilmasi bilan bir qatorda, ushbu tizimda faoliyat yurituvchi insonning kasbiy maqomi va ijtimoiy funksiyalarini ham o'zgartirmoqda. Davlat boshqaruvining raqamlashtirilishi dastlab elektron hujjat aylanishi, ma'lumotlar bazalarini integratsiyalash, davlat xizmatlarini onlayn ko'rsatish va ma'muriy jarayonlarni avtomatlashtirish bilan bog'langan bo'lsa, sun'iy intellektning rivojlanishi ushbu jarayonni yangi bosqichga olib chiqdi. Endilikda raqamli texnologiyalar nafaqat davlat xizmatchisining faoliyatini texnik jihatdan yengillashtirmoqda, balki ma'lumotlarni tahlil qilish, ehtimoliy holatlarni prognozlash, muqobil qarorlarni taklif qilish va fuqarolar bilan kommunikatsiyaning ayrim shakllarini avtomatlashtirish orqali davlat boshqaruvining intellektual funksiyalariga ham kirib bormoqda. OECD davlat sektorida sun'iy intellektdan foydalanishning asosiy yo'nalishlari qatorida ichki boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirish, qaror qabul qilishni qo'llab-quvvatlash, davlat xizmatlarini individuallashtirish va davlat siyosatini ishlab chiqishni ko'rsatadi [1. 5–10-b.].

Mazkur jarayon davlat xizmatchisining kasbiy identiteti masalasini yangi darajaga olib chiqadi. Chunki kasbiy identitet faqat muayyan lavozimni egallash yoki ma'lum funksiyalarni bajarish bilan cheklanmaydi. U shaxsning o'z kasbiy faoliyatining ma'nosini qanday anglashi, o'zini qaysi professional qadriyatlar bilan bog'lashi, jamiyat oldidagi vazifalarini qanday tushunishi va qarorlarining oqibatlarini uchun qay darajada mas'ul ekanini idrok etishi bilan bog'liq. Agar ilgari davlat xizmatchisi o'z kasbiy rolini “davlat topshirig'ini qonun doirasida bajaruvchi mutaxassis” sifatida anglagan bo'lsa, sun'iy intellektlashuv sharoitida uning professional o'zligi tobora ko'proq “inson va texnologiya o'rtasidagi mas'uliyatli vositachi” sifatida shakllanishi mumkin.

Bu o'zgarishning falsafiy mazmuni shundaki, davlat xizmatchisining kasbiy faoliyatida “inson qarori” va “algoritmik tavsiya” o'rtasidagi chegaralar tobora murakkablashmoqda. Sun'iy intellekt muayyan qarorni to'g'ridan to'g'ri qabul qilmasa ham, ushbu qarorning shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, algoritm fuqarolarni muayyan xavf guruhlariga ajratishi, murojaatlarni ustuvorlik bo'yicha saralashi, davlat xizmatidan foydalanish ehtimolini baholashi yoki davlat resurslarini taqsimlash uchun prognoz ishlab

chiqishi mumkin. Bunday holatda yakuniy qaror davlat xizmatchisi tomonidan qabul qilingan bo'lsa-da, qarorning epistemologik asosi qisman algoritmik tizim tomonidan shakllantirilgan bo'ladi. Shu nuqtada davlat xizmatchisining mas'uliyati bilan bog'liq fundamental paradoks yuzaga keladi. Bir tomondan, sun'iy intellekt qaror qabul qilishning ayrim intellektual yukini o'z zimmasiga oladi. Ikkinchi tomondan esa, qarorning ijtimoiy, huquqiy va axloqiy oqibatlari uchun javobgarlikni algoritmning o'ziga yuklab bo'lmaydi. UNESCOning sun'iy intellekt etikasi bo'yicha tavsiyasida ham yakuniy inson mas'uliyati va hisobdorligi saqlanib qolishi, sun'iy intellekt insonning yakuniy javobgarligini almashtirmasligi lozimligi ta'kidlanadi [2. 26–27-b.]. Demak, texnologik vakolat va axloqiy mas'uliyat bir-biridan ajralib qolishi mumkin emas. Davlat xizmatchisi algoritmdan foydalanish huquqiga ega bo'lsa, u algoritmik natijani tanqidiy baholash mas'uliyatiga ham ega bo'lishi kerak. Shu jihatdan davlat xizmatchisining zamonaviy professional kompetensiyasi faqat raqamli vositalardan foydalanish qobiliyati bilan belgilanmasligi, balki texnologik qarorlarning ijtimoiy va axloqiy oqibatlarini tushunish qobiliyatini ham qamrab olishi zarur. Maqolaning asosiy maqsadi sun'iy intellekt rivoji sharoitida davlat xizmatchisining kasbiy identiteti, axloqiy kompetensiyasi va algoritmik mas'uliyati transformatsiyasining ijtimoiy-falsafiy asoslarini ochib berishdan iborat. Bunda asosiy e'tibor davlat xizmatchisining texnologik jarayonlardagi o'rni emas, balki texnologiya kuchaygan sari insoniy mas'uliyatning qanday yangi shakllarga ega bo'lishi masalasiga qaratiladi.

Mazkur tadqiqot konseptual xarakterga ega bo'lib, sun'iy intellekt va raqamlashtirishning davlat xizmati institutiga ta'sirini ijtimoiy-falsafiy tahlil qilishga yo'naltirilgan. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli, dialektik, institutsional, aksiologik, fenomenologik va konseptual tahlil usullari tashkil etadi.

Tizimli yondashuv asosida davlat xizmati “davlat – davlat xizmatchisi – texnologiya – fuqaro – ijtimoiy institutlar” o'rtasidagi o'zaro aloqalardan tashkil topgan murakkab tizim sifatida qaraladi. Bunday yondashuv sun'iy intellektning davlat xizmatidagi rolini faqat texnik vosita sifatida emas, balki davlat xizmatchisining kasbiy faoliyati, institutsional maqomi va ijtimoiy mas'uliyatiga ta'sir qiluvchi tizimli omil sifatida o'rganish imkonini beradi.

Dialektik metod orqali texnologik taraqqiyotning ichki ziddiyatlari ochib beriladi. Sun'iy intellekt bir tomondan insonning texnik imkoniyatlarini kengaytiradi, boshqa tomondan esa uning ayrim professional funksiyalarini avtomatlashtirish orqali kasbiy identitetning avvalgi shakllarini zaiflashtiradi. Boshqacha aytganda, texnologiya davlat xizmatchisini “almashtirish” imkoniyatini yaratgan sari uning inson sifatidagi mas'uliyati va refleksiv faoliyatiga bo'lgan ehtiyoj ham ortadi.

Aksiologik yondashuv orqali davlat xizmatida samaradorlik, adolat, qonuniylik, inson qadr-qimmat, shaffoflik, hisobdorlik va ijtimoiy ishonch kabi qadriyatlarning o'zaro munosabati o'rganiladi. OECD AI tamoyillarida inson agentligi va nazorati, shaffoflik va tushuntiriluvchanlik, xavfsizlik, barqarorlik hamda hisobdorlik ishonchli sun'iy intellektning muhim tamoyillari sifatida belgilangan [3. 1–4-b.].

Institutsional tahlil davlat xizmatchisining individual mas'uliyatini uning faoliyat yuritayotgan tashkiloti va boshqaruv tizimidan ajratmaslik imkonini beradi. Chunki algoritmik xatolik har doim ham individual xodimning xatosi bo'lmasligi mumkin. U noto'g'ri tashkil etilgan ma'lumotlar siyosati, yetarli nazoratning mavjud emasligi, noaniq reglament yoki

texnologik tizimning kamchiliklari natijasida yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli maqolada individual va institutsional mas’uliyat o’zaro bog’liq kategoriyalar sifatida qaraladi.

Konseptual tahlil asosida “raqamli kasbiy identitet”, “algoritmik mas’uliyat”, “axloqiy-algoritmik kompetensiya”, “mas’uliyatning delegatsiya paradoksi” va “refleksiv davlat xizmatchisi” tushunchalarining mazmuni ochib beriladi. Mazkur kategoriyalar davlat xizmatchisi kasbiy maqomining texnologik transformatsiyasini tushuntirish uchun nazariy vosita sifatida qo’llaniladi.

1. Davlat xizmatchisining kasbiy identiteti: an’anaviy modeldan raqamli modelga

Davlat xizmatchisining kasbiy identiteti tarixan davlat institutining tabiati bilan chambarchas bog’liq bo’lib kelgan. Klassik byurokratik modelda professional davlat xizmatchisining identiteti qonunga bo’ysunish, institutsional intizom, xizmat vazifalarini aniq bajarish, vakolat doirasida qaror qabul qilish va davlat manfaatlarini ifodalash kabi tamoyillar asosida shakllangan. Bunday modelda davlat xizmatchisi, avvalo, shaxsiy manfaatlardan nisbatan xoli, institutsional qoidalar asosida faoliyat yurituvchi professional sifatida tasavvur qilingan.

Raqamlashtirish ushbu modelni to’liq inkor etmaydi, biroq unga yangi qatlam qo’shadi. Bugungi davlat xizmatchisi endilikda faqat huquqiy me’yorlarni biluvchi va ma’muriy jarayonlarni amalga oshiruvchi mutaxassis emas. U raqamli ma’lumotlarning manbalarini, ularni qayta ishlash mexanizmlarini, algoritmning imkoniyat va cheklovlarini, sun’iy intellekt tavsiyalarining ehtimoliy xatolarini tushunishi kerak. Shu ma’noda uning professional identiteti “byurokratik-professional” modeldan “raqamli-refleksiv” modelga tomon siljimoqda.

“Raqamli-refleksiv davlat xizmatchisi” tushunchasi ayniqsa muhimdir. Refleksiya bu yerda shaxsning o’z faoliyati, qarorlari va foydalanayotgan texnologiyalarini tanqidiy qayta baholash qobiliyatini anglatadi. Bunday davlat xizmatchisi algoritmdan foydalanadi, ammo algoritm tomonidan berilgan natijani o’zining kasbiy tafakkuridan ustun qo’ymaydi. U texnologik tavsiyani qarorning tayyor shakli emas, balki professional mulohazani qo’llab-quvvatlovchi vosita sifatida ko’radi. Shu jihatdan raqamli davlat xizmatchisining professional identiteti uchta tarkibiy qismning birlashuvi sifatida namoyon bo’ladi: huquqiy identitet — qonuniylik va institutsional vakolatga sodiqlik; texnologik identitet — raqamli vositalar va sun’iy intellektdan samarali foydalanish qobiliyati; axloqiy-refleksiv identitet — texnologik imkoniyatlarning inson va jamiyat uchun oqibatlarini baholash qobiliyati.

Aynan uchinchi komponent davlat xizmatchisini oddiy “raqamli operator”dan farqlaydi. Chunki raqamli operator tizimdan foydalanishi mumkin, biroq refleksiv davlat xizmatchisi tizimdan nima uchun va qanday sharoitda foydalanish kerakligini ham anglaydi.

2. “Mas’uliyatning delegatsiya paradoksi”: qarorni algoritmgaga topshirish va javobgarlikning saqlanib qolishi. Sun’iy intellektning davlat boshqaruviga kirib kelishi mas’uliyat falsafasi uchun yangi muammoni yuzaga keltirmoqda. Uni shartli ravishda “mas’uliyatning delegatsiya paradoksi” deb atash mumkin.

Mazkur paradoksning mohiyati shundan iboratki, davlat xizmatchisi qaror qabul qilishning ayrim intellektual bosqichlarini algoritmgaga delegatsiya qilishi mumkin, biroq qarorning ijtimoiy oqibatlari uchun javobgarlikni texnologiyaga delegatsiya qila olmaydi. Masalan, algoritm minglab fuqarolarning murojaatlarini tahlil qilib, ularni ustuvorlik darajasiga ko’ra saralashi mumkin. Davlat xizmatchisi esa ushbu saralash asosida o’z faoliyatini tashkil qiladi. Agar algoritm ayrim murojaatlarni noto’g’ri “past ustuvorlikdagi” murojaat sifatida

belgilasa, texnik nuqtayi nazardan xatolik algoritmda yuz bergan bo'lishi mumkin. Ammo ijtimoiy nuqtayi nazardan bu xato fuqaroning huquqiga ta'sir qiladi. Shuning uchun “algoritm xato qildi” degan izoh mas'uliyat masalasini yopmaydi. Bu holatni quyidagi formula orqali ifodalash mumkin: $\text{Intellectual funksiya delegatsiyasi} \neq \text{axloqiy mas'uliyat delegatsiyasi}$. Ya'ni davlat xizmatchisi ma'lumotlarni tahlil qilishni, statistik hisob-kitoblarni yoki prognozlashni algoritmgga topshirishi mumkin, ammo inson huquqlariga ta'sir qiluvchi yakuniy qarorning axloqiy mazmunini texnologiyaga topshira olmaydi. Bu jihat davlat xizmatida “mas'uliyatli avtomatlashtirish” tamoyilini shakllantirish zaruratini keltirib chiqaradi. Mas'uliyatli avtomatlashtirish insonning qaror qabul qilishdagi ishtirokini shunchaki saqlab qolish emas, balki insonning mazmunli nazoratini ta'minlashni anglatadi.

OECDning davlat sektorida AI bo'yicha tahlillarida ham ishonchli sun'iy intellektni yaratish uchun nafaqat texnologiyaning o'zi, balki boshqaruv, ma'lumotlar sifati, inson kapitali, raqamli infratuzilma va xavflarni boshqarish mexanizmlari zarurligi ta'kidlanadi [4. 14–21-b.].

3. Davlat xizmatchisining axloqiy kompetensiyasi yangi professional talab sifatida. Sun'iy intellekt davlat xizmatiga kirib kelishi bilan “raqamli kompetensiya” tushunchasining o'zi ham kengaymoqda. Avval raqamli kompetensiya elektron hujjatlar, ma'lumotlar bazalari, raqamli platformalar va axborot texnologiyalaridan foydalanish qobiliyati sifatida tushunilgan bo'lsa, endilikda bu yetarli emas.

Davlat xizmatchisi algoritm qanday ishlashini chuqur dasturchi darajasida bilishi shart emas, biroq u algoritmik natijaning cheklovlarini tushunishi kerak. Shu sababli yangi professional modelda axloqiy-algoritmik kompetensiya alohida o'rin egallaydi.

Axloqiy-algoritmik kompetensiya — davlat xizmatchisining sun'iy intellekt asosida ishlab chiqilgan qaror va tavsiyalarni inson huquqlari, qonuniylik, adolat, tenglik, shaffoflik va ijtimoiy manfaatlar mezonlari asosida baholash qobiliyatidir. U quyidagi tarkibiy qismlardan iborat: algoritmik savodxonlik — AI tizimlarining umumiy ishlash mexanizmlarini tushunish; ma'lumotlar savodxonligi — ma'lumotlarning sifati va ishonchligini baholash; etik refleksiya — qarorning inson va jamiyat uchun oqibatlarini anglash; huquqiy kompetensiya — algoritmik qarorlarning huquqiy chegaralarini bilish; tanqidiy tafakkur — AI natijasini mustaqil baholash; kommunikativ kompetensiya — texnologik qarorlarni fuqaroga tushunarli qilib izohlash; ijtimoiy empatiya — algoritmik qaror ta'sir qiladigan shaxsning individual holatini hisobga olish. Shu jihatdan davlat xizmatchisining zamonaviy professionalligi “texnologiyadan foydalanish” bilan emas, texnologiyani ijtimoiy mas'uliyat bilan qo'llash bilan belgilanadi.

4. Algoritmik xolislik va davlat xizmatchisining tanqidiy pozitsiyasi. Sun'iy intellektga nisbatan eng keng tarqalgan xatolardan biri uni tabiatan xolis va obyektiv tizim sifatida qabul qilishdir. Aslida algoritmik tizimlarning natijalari ularni o'qitishda foydalanilgan ma'lumotlar, tanlangan mezonlar, modellashtirish usullari va institutsional maqsadlar bilan bog'liq bo'ladi. Shu sababli algoritm jamiyatdagi mavjud stereotip va tengsizliklarni qayta ishlab chiqarishi ham mumkin.

Virginia Eubanks avtomatlashtirilgan qaror tizimlarining ijtimoiy himoya, kambag'allik va davlat xizmatlaridan foydalanish jarayonlaridagi ta'sirini tahlil qilib, texnologik avtomatlashtirish mavjud ijtimoiy tengsizliklarni yo'qotish o'rniga ayrim holatlarda ularni kuchaytirishi mumkinligini ko'rsatadi [5. 11–19-b.]. Bu holat davlat xizmatchisining tanqidiy pozitsiyasini zarur qiladi. U algoritm tomonidan ishlab chiqilgan natijani “obyektiv haqiqat” sifatida emas, balki muayyan ma'lumotlar va metodologiyaga asoslangan texnologik xulosa

sifatida ko‘rishi lozim. Bu yerda muhim falsafiy farq mavjud: algoritmik aniqlik — texnik kategoriya; algoritmik adolat — ijtimoiy-axloqiy kategoriya.

Birinchisi algoritmning statistik yoki matematik jihatdan qay darajada to‘g‘ri ishlashini anglatadi. Ikkinchisi esa uning qarorlari insonlar va ijtimoiy guruhlariga nisbatan adolatli ekanini anglatadi. Davlat xizmatchisi aynan shu ikki kategoriyaning o‘rtasidagi tafovutni anglay olishi kerak. Chunki davlat boshqaruvida texnik jihatdan aniq, biroq ijtimoiy jihatdan adolatsiz qaror ham mavjud bo‘lishi mumkin.

5. Davlat xizmatchisi faoliyatida “insoniy nazorat”ning falsafiy mazmuni. Sun‘iy intellektdan foydalanish jarayonida “insoniy nazorat” ko‘pincha texnik mexanizm sifatida talqin qilinadi. Biroq uning mazmuni ancha chuqurroqdir. Insoniy nazorat — bu davlat xizmatchisining algoritm natijasini ko‘rishi yoki uni tasdiqlashi emas. U qarorning ma‘nosi va oqibatlarini o‘z zimmasiga olishga tayyor bo‘lishni anglatadi.

Agar davlat xizmatchisi algoritm chiqargan qarorni hech qanday tahlilsiz tasdiqlasa, formal jihatdan inson qarorda ishtirok etgan bo‘ladi. Ammo mazmunan insoniy nazorat mavjud bo‘lmaydi. Chunki inson faqat texnik “tasdiqlovchi” rolini bajargan bo‘ladi. Shu sababli insoniy nazoratni uch darajaga ajratish mumkin: formal nazorat — algoritm qarorini inson tasdiqlaydi; funksional nazorat — inson algoritm natijasini tekshiradi; refleksiv nazorat — inson algoritmning o‘zini, uning mezonlarini, ma‘lumotlarini va ijtimoiy oqibatlarini baholaydi.

Davlat boshqaruvida aynan uchinchi darajadagi nazorat eng muhim hisoblanadi. Chunki yuqori ta‘sirga ega qarorlar shunchaki texnik operatsiyaga aylantirilmasligi kerak.

UNESCO tavsiyasida ham inson nazorati va yakuniy mas‘uliyat tamoyillari sun‘iy intellektdan foydalanishning asosiy axloqiy shartlaridan biri sifatida qayd etilgan [2. 26–27-b.].

6. Davlat xizmatchisining kasbiy identitetida “insoniy omil”ning qayta tiklanishi. Sun‘iy intellekt davlat xizmatchisining ayrim texnik vazifalarini avtomatlashtirishi mumkin. Biroq bu jarayon insoniy omilning yo‘qolishiga olib kelishi shart emas. Aksincha, texnologiya takrorlanuvchi va standart vazifalarni o‘z zimmasiga olgan sari davlat xizmatchisining insoniy kompetensiyalari — mulohaza, empatiya, muzokara, tushuntirish, axloqiy tanlov va murakkab vaziyatlarni talqin qilish qobiliyati — yanada muhimlashishi mumkin. Bu jarayonni “kasbiy funksiyalarning yuqoriga siljishi” sifatida tavsiflash mumkin. Ya‘ni davlat xizmatchisi oddiy ma‘lumotni qayta ishlashdan murakkab ijtimoiy ma‘noni anglashga o‘tadi. Masalan, algoritm fuqarolar murojaatlaridagi asosiy mavzularni aniqlashi mumkin. Lekin ushbu murojaatlar ortidagi ijtimoiy norozilik, ishonchsizlik yoki qadriyatlar to‘qnashuvini to‘liq anglash uchun insoniy interpretatsiya zarur. Algoritm “nima sodir bo‘layotgani”ni ko‘rsatishi mumkin, davlat xizmatchisi esa “nima uchun bu sodir bo‘layotgani”ni tushuntirishi kerak. Shu ma‘noda texnologik taraqqiyot davlat xizmatchisining ijtimoiy rolini kamaytirishdan ko‘ra, uni yuqori darajadagi refleksiv faoliyatga yo‘naltirishi mumkin.

Tadqiqot natijalari davlat xizmatchisining sun‘iy intellekt sharoitidagi transformatsiyasini faqat raqamli kompetensiyalar bilan tushuntirish yetarli emasligini ko‘rsatadi. Asosiy transformatsiya davlat xizmatchisining o‘z kasbini anglash usulida yuz beradi. An‘anaviy modelda davlat xizmatchisi “men nima qilishim kerak?” degan savolga normativ-huquqiy javob izlaydi. Raqamli modelda esa bu savol “men nima qilishim kerak?” bilan birga “algoritm menga nima tavsiya qilmoqda?”, “ushbu tavsiya qanchalik ishonchli?”, “uning oqibati kimga ta‘sir qiladi?” va “agar algoritmik qaror inson manfaatiga zid bo‘lsa, men nima qilishim kerak?” kabi savollar bilan to‘ldiriladi. Demak, davlat xizmatchisining kasbiy

tafakkuri normativ tafakkurdan refleksiv-normativ tafakkurga o'tadi. Bunda davlat xizmatchisi nafaqat qonunni bilishi, balki texnologiyaning qonunni qo'llash jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatayotganini ham anglay olishi kerak. Chunki algoritm huquqiy normalarni avtomatik ravishda qo'llashga yordam berishi mumkin, ammo huquqiy normaning ijtimoiy mazmunini to'liq belgilab bera olmaydi.

Ikkinchi muhim masala — individual va institutsional mas'uliyatning nisbatidir. Agar davlat xizmatchisiga sun'iy intellektdan foydalanish topshirilgan bo'lsa, uning xatolari uchun faqat xodimni javobgar qilish adolatli emas. Tashkilotning o'zi ham algoritmni tanlash, ma'lumotlar bazasini shakllantirish, nazorat mexanizmlarini yaratish va xodimlarni tayyorlash uchun mas'ul bo'lishi kerak. OECDning davlat sektorida AI boshqaruviga oid yondashuvlarida ham ishonchli AI uchun institutsional boshqaruv va inson kapitalining mavjudligi muhim shart sifatida ko'rsatiladi [4. 17–21-b.].

Sun'iy intellekt va raqamlashtirish sharoitida davlat xizmatchisining kasbiy identiteti, axloqiy kompetensiyasi va mas'uliyati transformatsiyasi davlat xizmatining texnologik yangilanishidan ko'ra chuqurroq ijtimoiy jarayon ekanligi aniqlandi. Mazkur transformatsiya davlat xizmatchisining “nima qilishi” bilangina emas, balki o'z kasbiy faoliyatining ma'nosi va mas'uliyat chegaralarini qanday anglashi bilan bog'liq.

Birinchidan, sun'iy intellekt davlat xizmatchisining an'anaviy kasbiy identitetini o'zgartirib, uni ma'muriy ijrochidan raqamli-refleksiv professionalga aylantirmoqda. Yangi professional identitet huquqiy, texnologik va axloqiy kompetensiyalarning integratsiyasiga asoslanishi kerak.

Ikkinchidan, sun'iy intellektdan foydalanish natijasida “mas'uliyatning delegatsiya paradoksi” yuzaga keladi. Davlat xizmatchisi qaror qabul qilishning ayrim intellektual funksiyalarini algoritmgaga topshirishi mumkin, biroq qarorning insoniy va ijtimoiy oqibatlari uchun javobgarlikni texnologiyaga topshira olmaydi.

Uchinchidan, algoritmik mas'uliyat davlat xizmatchisining yangi professional mas'uliyat shakli sifatida shakllanmoqda. U ma'lumotlarning ishonchliligi, algoritm natijasining asoslanganligi, qarorning adolatliligi, inson huquqlariga muvofiqligi va uning ijtimoiy oqibatlarini baholashni qamrab oladi.

To'rtinchidan, davlat xizmatchisining raqamli kompetensiyasi texnik ko'nikmalar bilan cheklanmasligi kerak. Algoritmik savodxonlik, axloqiy refleksiya, huquqiy tafakkur, tanqidiy fikrlash, ijtimoiy empatiya va kommunikativ kompetensiyalar uning yangi kasbiy profilining ajralmas qismlariga aylanishi zarur.

Beshinchidan, insoniy nazoratning mavjudligi avtomatik ravishda mazmunli nazoratni anglatmaydi. Haqiqiy insoniy nazorat davlat xizmatchisining algoritmik natijani mustaqil baholashi, zarur holatda uni rad etishi yoki qayta ko'rib chiqishi va yakuniy qarorning ijtimoiy oqibatlarini o'z zimmasiga olishini talab etadi.

Oltinchidan, algoritmik mas'uliyat faqat individual davlat xizmatchisining vazifasi emas. U individual, institutsional va texnologik mas'uliyatning birligiga asoslanishi kerak. Davlat organi algoritmni tanlash va nazorat qilish uchun, davlat xizmatchisi undan mas'uliyatli foydalanish uchun, texnologik operator esa tizimning texnik ishonchliligi uchun javob berishi lozim.

Yettinchidan, davlat xizmatchisining kelajakdagi kasbiy qadr-qimmatini texnologiya bilan raqobatlashishida emas, balki texnologiya imkoniyatlarini inson manfaatlari, ijtimoiy adolat va davlat legitimligi bilan uyg'unlashtira olishida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. OECD. *Governing with Artificial Intelligence: The State of Play and Way Forward in Core Government Functions*. Paris: OECD Publishing, 2025. 238 p.
2. UNESCO. *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2022. 44 p.
3. OECD. *OECD AI Principles*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2024. 12 p.
4. OECD. *Governing with Artificial Intelligence: Are Governments Ready?* OECD Artificial Intelligence Papers, No. 20. Paris: OECD Publishing, 2024. 32 p.
5. Eubanks, V. *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*. New York: St. Martin's Press, 2018. 272 p.
6. Floridi, L. *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 256 p.
7. Floridi, L., Cowls, J. A Unified Framework of Five Principles for AI in Society // *Harvard Data Science Review*. Cambridge: MIT Press, 2019. Vol. 1, No. 1. 1–15 p.
8. Mittelstadt, B. D., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., Floridi, L. The Ethics of Algorithms: Mapping the Debate // *Big Data & Society*. London: SAGE Publications, 2016. Vol. 3, No. 2. 1–21 p.
9. Cath, C., Wachter, S., Mittelstadt, B., Taddeo, M., Floridi, L. Artificial Intelligence and the “Good Society”: The US, EU, and UK Approach // *Science and Engineering Ethics*. Dordrecht: Springer, 2018. Vol. 24. 505–528 p.
10. Bovens, M. Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework // *European Law Journal*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2007. Vol. 13, No. 4. 447–468 p.
11. Castells, M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 656 p.
12. Kitchin, R. *The Data Revolution: Big Data, Open Data, Data Infrastructures and Their Consequences*. 2nd ed. London: SAGE Publications, 2021. 256 p.
13. Zuboff, S. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs, 2019. 704 p.
14. Brynjolfsson, E., McAfee, A. *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W.W. Norton & Company, 2014. 306 p.
15. Janssen, M., Brous, P., Estevez, E., Barbosa, L. S., Janowski, T. Data Governance: Organizing Data for Trustworthy Artificial Intelligence // *Government Information Quarterly*. Amsterdam: Elsevier, 2020. Vol. 37, No. 3. 101493.
16. Bryson, J. J. The Artificial Intelligence of the Ethics of Artificial Intelligence // *Artificial Intelligence*. Amsterdam: Elsevier, 2018. Vol. 267. 1–16 p.
17. Hood, C. Accountability and Transparency: Siamese Twins, Matching Parts, Awkward Couple? // *West European Politics*. London: Taylor & Francis, 2010. Vol. 33, No. 5. 989–1009 p.
18. Haesevoets, T., Verschuere, B., Roets, A. AI Adoption in Public Administration: Perspectives of Public Sector Managers and Public Sector Non-Managerial Employees // *Government Information Quarterly*. Amsterdam: Elsevier, 2025. Vol. 42. 102029.